

П. А. КРОПОТКІН.

АНАРХІСТИЧНИЙ
КОМУНІЗМ

Ціна 5 цен.

Видана Г р у п и Журнала
„ВІЛЬНА ПРАЦЯ”
Ню Йорк, Н. Й.

АНАРХІСТИЧНИЙ КОМУНІЗМ.

Всяка суспільність, покінчивши приватну власність, буде повинна, після нашої думки, організувати ся на основах анархістичного комунізму. Анархізм неминучо веде до комунізму, а комунізм до анархізму, при чім той і другий представляють собою не що иншого, як одно і то саме стремління, находячого ся в нинішнім суспільстві — стремління до рівності.

Були часи, коли сільська сім'я могла вчислювати виростаючий і обробляючий нею хліб, виробляючи дома шерстяну одягу своєю працею. Правда, вже і тоді такі погляди були не дуже справедливі; існували мости і дороги будовані загальною, були луги висушені спільними силами, пасовиська і городи піддержувані загальними силами. Всі приспособлення в ткацькі машини або спосіб мальовання сукна, ішло на користь всім і селянська сім'я не могла інакше існувати, як при умові, що її, як не в тім, то в другім оказує ся суспільна поміч.

Но в нинішнім часі, як все звязане, все між собою так переплетене в промислі, коли кожний продукт витвору уживає услуги всіх других людей, — шукати долю кожного в сучаснім продукціоні, оказує ся неможливим. Если оброблю-

ванє волокнистих ниток і кованє металю дійшли в розвинених краях такої високої совершенности, то тільки завдяки одночасового розвитку тибодці атлантийського океану в Америці, не вдовольняючим ся елементом старої Європи. І коли ми приглянемо ся до сучасного розвитку культурних народів, то ми ясно побачимо, як в них все більше і більше росте рух з цілю огородити область діяльности правительства і дати індивідуальній личности все більшу і більшу свободу. В тім то іменно направленю совершаєть ся сучасне життя розвою, хотяй єму і перескаджає весь хлам, (автор розуміє під хламом поліцію, суди, закони, церкву, приватну власність і державу), наслідуваний нами від попередних інститутів. Так сячу других малих і великих індустрій, розповсюджуваню желізницї і мороплавів, науці і спосібности, здобутя мільонами робітників, до звісного загального розвитку всього робучого люду і па останку взагалї вся робота, яка робить ся на цілій земській кулі.

Італіяни умираючі від холери при копаню Суезкого каналу або від деревлості сочлененя в Сент Готардськїм тунелі; Американці побиті від арматних ядер у війні за переміну невільництва, зробили для розвитку хлопчато-папірної промисловости в Росії, Європі і Америці не менше, як ті дівчата і діти, котрі засихають на манчестерсфких або московських фабриках, або той інжінєр, котрий більшою честію на оспованю здогаду якого небудь з робітників — вносить поліпшенє для ткацкої машини. Яким способом вичислити при таких услівях, часть приходячу на долю кожного, в тих богацтвах витворюваню, в

котрим помагаємо ми всі? Остановлюючи ся на такому суспільнім погляді, ми не можемо прийти до згоди з колективістами і не можемо признати, щоби давати пропорціонально число годин утребляючих кождим в праці на ті богацтва, представляє собою ідеал або хотяйби крок вперед прямуючи до ідеалу.

Не входячи тут в обговори того, чи справді вимінююча ціна міряє ся в теперішній суспільности числом необхідности для їх проіздвденя праці, як утвердив Адам Сміт і Рикардо, а за ними і Маркс (ми вернемо ся до тих слів) тільки звернемо увагу, що в такій суспільности, де знаряди витворюваня числять ся загальною властністю, ідея колективістів вже окаже ся нездійсненою. Раз тільки загаль прийме за основний принцип загальної влади, єму неминучо прийде ся відказати від всякої форми наємної праці.

Ми твердо переконані в тім, що змягчений індивідуалізм колективістів не зможе удержати ся на ряду з комунізмом, хотяйби і не повним, але вже зачавшим загально володіти землею і знарядями витвору. Нова форма владія требує нової форми поділу того, що буде вироблене суспільним продукованєм знарядями праці, на суспільній землі. При новій формі витворюваня неможлива стара форма уживаня, точно також, як при ній неможлива стара форма політичної організації.

Наємна праця є результатом присвоєня землі і інструментів праці горсткою людей. Оно було потрібно для розвою капіталістичної господарки і повинно умерти враз з нею, хотяйби єго захотіли замаскувати під іменем „робучих чеків“.

Загальна власність на інструмент праці приведе неминучо в користь зосібна продуктами спільної праці.

Ми думаємо, що комунізм не тільки що жемаємий, але сучасна суспільність основана на індивідуалізмі, сама іде по дорозі до комунізму. Розвій індивідуалізму в протягу трох послідних віків — то є усилюючі стремління кожної личности забезпечити себе, помимо всіх оставших ся — поясняє ся головню тим що стремліне чоловіка є відділити себе від власти капіталу і держави.

Деякі часи більшість людей думали, а ті хто служив виразителем думки більшости, проповідали, що обезпечивши себе, кожного видовища, чоловік зможе вповні освободити ся від держави і власти. „Гроші, думали люди, дадуть мені можливість купити все, що мені потрібно, в тім числі і свободу“. Але показало ся, що тут була помилка. Теперішня історія заставляє кожного признати, що грішми ані свободи, ані личного продовжуючого ся і спокійного застереження неможливо купити; що без помочи других один чоловік безсильний, хотяй якби був єго куфєр наповнений золотом. Справді рядом з тими індивідуальними течами, ми знаходимо у всіх удоскональної історії, з одной сторони одержати останки первісного комунізму, а з другої — уладити комуністичні початки в ріжних проявленях суспільного життя.

Як тільки громадам десятого. одинайцятого і дванайцятого віку удало ся освободити від власти світських і духовних володітелїв, в них зараз зачало сильно розвивати ся загальне пра-

цьованє і загальне употреблюванє продуктів.

Місто — іменно місто, а не приватні одиниці („Господин Великий Новгород“ в Росії) — запакував кораблі і посилав каравани для торгівлі з віддаленими країнами і дохід від торгівлі діставали не одиниці, купці, а діставали всі — місто; місто також купувало потрібні для жителів запаси. Останки того устрою остали ся подекуди, до дев'ятнадцятого столітя (до 1858 р.) всюди народ сьвято сохрanyaє спомин о них в своїх споминах.

Все те зникло. Одна тільки сільська громада ще боре ся за останок того комунізму і то вдає ся єї тільки доки держава не підійме свій тяжкий меч.

Але взагалі разом появляють ся всюди різні організації, основані на тім же принципі: кождому по єго потребностям, тому що без тої долі комунізм теперішної суспільности зовсім не міг би істпувати. Не дивлячи ся на звужено єгоїстичний характер, котрий предає умам людей наших часів товарне витворюванє, комуністичний напрям витикає всюди і появляє ся в наших відносинах у всіляких формах. Не так давно ще як через ріку будували мости і з кожного переходячого або переїзджаючого брали „мостове мето“: а тепер мости — громадська власність і кождий уживає тільки, кільки єму потрібно. Шутрована дорога, за котру платят проїздяючі скількість за кильометер, остали ся тільки на сході. Музеї, загальні бібліотеки, безплатні школи, загальні обіди для дітей, парки і сади, відкриті для всіх доступні шутровані і осьвічені улиці, проведена в домах вода (де не вираховують киль

ко употребляють води в кождім домі) весь той устрій оснований на принципі: „беріть тільки кілько вам потрібно“. Желізниці вже вводять місячні і річні білети, кілько би в році ви не їздили або і кождий день взад і вперед, а педавно в цілій країні на Угорщині (а за нею і в Росії) установили на желізницях зонну тарифу, даючи можливість переїхати за одну ціну, як пять сот миль, так і сімсот. Від сего недалеко і до установлення одної загальної платні за переїзд в такі то провінції, як почтовий тариф. У всіх тих і много других закладах (гостиницях, пансіонах і т. д.) панують направлення складаючі ся з того, щоби не вимірювати употреблення. Одному тільки треба переїхати тисячу миль, и другому тільки сім сот. Одия їсть три фунти хліба, другий тільки два... Се — чисто личні потреби, і нема ніякої основи заставляти першого платити півтора раза більше, тільки через те, що єго потрібність півтора раза більша. Таке урівнюванє наглядає ся навіть і внашій індивідуалістичній суспільности.

Крім того, заважує ся стремліне, хотая ще і слабе, поставити потрібність личности висше оцінки услуг, котрі она принесла або привесе, коли небудь суспільности.

Суспільність задивляючи ся таким способом як щось сполучене в одно ціле, кожда часть котрою так тісно звязана зі всіми другими частями так що услуга принесена кому небудь, є услугою разом принесена всім.

Кол иви приходите в загальну бібліотеку, — тільки не в парижську, а наприклад в льондонську або берлінську, — бібліотекар не питає вас

перше нїм дасть вам книжку або хочайби і п'ять-десять книжок, яку услугу ви принесли загалу? Він зараз дає вам книжку, а в случаю потреби то і поможе вам знайти книжку в катальогу, если ви не вмієте зробити того самі. Точно також за ізвістний вступний вклад — причім вклад в виді праці не рідко навіть вичисляють грошевий вклад — научні товариства відкривають вам свої музеї, бібліотеки, лябораторії, цілорічні празництва, — кождому членови без виїмку, буде він Дарвін або взагалі простий любитель.

В декотрих містах если ви працюєте над яким винаходом, ви можете відправляти ся в особливу майстерню, де вам дадуть місце, дадуть столярню, варстат або машину і всі потрібні інструменти, всі прибори, — лише щоби ви вміли ними володіти, — і представляють вам працювати скілько ви хочете. — „От вам потрібні інструменти, приводіть до свого діла приятелів, если найдете потрібним, зєднайте ся з товаришами, других промислів — або працюйте одиноко, если вам те лутше сподобає ся, — винаходіть воздухоплавні знаряди або не винаходіть нічого — се ваше діло. В вас є своя ідея і того достаточо.

Точно також доброволці приналежні до товариств спасеня на водах не памятають о їх назві і заслугах в матрозів поталаючого корабля; они пускають ся в море підчас бурі, ризикуючи своїм житєм поміж розбиваючими ся філями і не мало погибають самі за спасенє других людей їм зовсім незнапих. Тай по що їм знати їх? „Наших услуг потрібно; там є людські істоти, кличучі о поміч і того досить: в тім заключає ся їх право на спасенє. Ідім же спасти їх“.

Такое направлење — правдиво комуністичне — проявляє ся всюди, і у всіляких формах внутрі нашої суспільности, покладаючої ся індивідуалізма.

Але нехай завтра яка небудь біда зачне ся, приміром облога міста неприятелем, облога неприятелем одного з наших більших міст — в висшій степені егоїстичнім, в який небудь час, — і те саме місто рішить, що перше всего, потрібно задоволити дїтий і стариків, не приглядаючи за услугами, які они принесли або принесуть загалу; що потрібно перше всего накормити, а іменно їх, і що потрібно ще подумати о всіх воюючих незалежно від їх ума або хоробрости, котру проявить хто небудь з них; а потім тисячі жінок і мужчин будуть на переміну проявляти своє самопожертвованє usługуючи раненим.

І так се стремліне існує. Оно остаєть ся більшим і більшим замічаючим, по мірі того як задовольє ся найперше потрібности вождого, по мірі того, як росте витворююча сила людства, ще більше можна завважати коли на місци нашого по все даного життя появляє ся яка небудь ідея.

Чи можна після того сумнівати ся в тім, що коли інструменти праці перейдуть в власність всіх, — коли працювати будуть загалом, а труд котрий буде займати в дійсности уважаче місце, буде давати богато більше продуктів, як того вимагає ся, — що се стремліне (мильно вже і тепер) розширить область свого приложеня і зробить ся основним початком загального життя?

В силу всіх тих вислідів, а також і в виді практичного розуміня головно експропріації, (ко

тру я написав зараз за анархо-комунізм, в „Хліб і Воля“), котру ми думаємо, що як тільки революція зломить силу, піддержуючи теперішній порядок, наша перша задача буде перевести в життя комунізм.

Але наш комунізм не є комунізмом фаланстера або комунізмом німецьких теоретиків-державників. Це — комунізм анархістичний, комунізм без правительства, комунізм свободних людей. Це синтез двох цілей пересліджених людством в весь час — свободи економічної і свободи політичної.

II.

Приймаючи „анархію“; як ідеал політичної організації, ми все таки лише формуємо друге очевидне стремління людства. Кожний раз, коли розвиток європейських народів давало їм можливість скинути з себе ярмо влади, народи так і робили і скоро старалися постановити таку систему взаємного відношення, котра-би основувала на починах індивідуальної свободи. І бачимо в історії, що в ті часи, коли сила правительства була ослаблена або доведена до ослаблення через місцеві або поза-місцевими ослабленнями, були в той-же час несподівані бистро розвинені господарки життя і політики.

Ми бачимо те в часи независимих містів, на стільки здвинувши людство в перед, на яких небудь двіста або триста літ в науках, штуках, ремеслах і архітектурах, що передше за яких пять-десять віків не було такого прогресу; ми бачимо на селянських повстанях, зробивших реформацію і грозивших знищенням

панства і власти, на свободним (в протягу короткого часу) суспільстві, витворившим ся на тім як кожда еволюція, оно тільки ожидає революції, щоби зруйнувати стоячий її на дорозі старий завіт і щоби свободно появити ся в новім відродженім суспільстві.

Довго люди пробували розяснити нерозяснену задачу; „найти таке правительство, котре могло-би примусити личність індивіда витворювати функцію, а само правительство відступало від витворюваня суспільних обставин;“. Тепер-же людство стараєть ся освободити взагалі від правительства і удовлетворити свої бажаня, пугию свободного соглашения між одиницямп і групами, стремлячими до одної ціли.

Независимости кождої територіяльної і земельної одиниці тоє села, міста, області, пації, те все стає настойчиво потрібністю; взаїмно соглашає ся, замінює собою потрохи законодавство і прямує до одної загальної ціли, не зависимо від державних границь.

Всі такі відправленя, котрі недавно ще рахували ся принадлежністю держави, тепер просять державу не вмшувати ся; без-державного вмшаня люде легше і спосібнійше улажкують ся і роздивляють ся більше і більше. Ми бачили в тім направленю і ми не примірно приходимо до того заключеня, що людство стремить привести діяльність правительства до нулі і зничити державу — те лицетворенє несправедливости, притисненє і все-возможних монополій в руках капіталістів.

Ми вже можемо предвидіти таку суспільність, в котрій личність, індивіда не буде звяза-

на з законами, а буде руководити ся привичками суспільности, котра сама є вислідом переживаючим кождому з нас потрібність шукати підтриманє почутя в других людей.

Представленє о суспільности без держави викличе конечно тільки закидів, які представленє о такій господарці, в котрій не признаєть ся приватний капітал. Ми всі вирости на цілій купі суєвіря головно держави, яка грала ролю правління в відношеню людей межи собою. Вся наша наука взявши від приподаваня римських прав, звісних під іменем „римської історії“; і скінчивши візантійським законом Юстиніяна, котрі вичують ся під назвою римського права, а також у все-можливих науках „о праві“ приподаючим ся в наших університетах, — все приучуючи нас вірити в правительство і в достоїнство всюди існуючої і всемогучої держави.

Ціла філософійна система була вироблена і стала прикметом приподаваня з цілию підтримання того суєвіря. З якою-же цілию були витворені ріжні теорії прав. Вся політика основана на тім почині, і кождий політичний діятель, до якої партії він-би не належав, все говорить до народа зі словами: „Дайте мені в руки власть, а я вас збавлю від гнету, як буду мати змогу все те зробити.“

Від колиски до могили вся наша діяльність управляєть ся сими починами держави і у всемогутнім правительстві.

Отворіть любую книжку по суспільній науці (соціології) або по юриспруденції і ви побачите, що правительство єго організація і діяльність всюди займають в тих книжках таке важне місце,

що будьто влі правительства і державних людей нічого не існує.

Те саме повторять ся на всі лади і у всіх газетах. Цілі сторінки посвячені парламентарними напруженнями і політичними убийствами, в той час, як все велике-житє народа іде своєю дорогою в нутрі державних рамок, мало говорить ся і то в кількох словах, — і то тільки о яким небудь економічним явищі або о яким небудь законі, а в случаю, в яким новім явищі, що дає знати поліції. І коли ви читаєте ті газети, то ви совершенно забуваєте думати о множестві істот — т. є. і всім людстві, котре росте і вмирає, мучить ся, працює, употребляє, думає і творить, помимо тих навязучих людей, котрих ми так розвеличали, що їх тінь розросла ся тільки через нашу темноту, заслонюючи собою все людство.

А між тим як тільки ми прийдемо від друкованого паперу до життя, як ми тільки приглянемо ся на окружаюче нас громадянство, ми будемо здивовані тим, що правительство грає зовсім незначну ролю в людськїм житю. Ще Бальзак завважив, що міліони селян жиють ціле житє своє не знаючи о державі нічого, крім того, що треба платити податки і другі налоги. Міліони торгових і других комбінацій жиють без всякого вмішання правительства в них і самі великі з них — торгові і баржеві*) уст анови — роблячи так не фформально, що правительство і не могло-би

*) Біржа по французьки портове місто, в середині міста де купують і продають товар; біржа праці, де від-ставляють людей до праці: се слово вжрваєть ся на російській літературі.

вмішатися туди, коли-би одна зі сторін хотіла змінити умовля. Поговоріть з любим комерсістом і ви побачите, що він вам скаже, що коли-би в комерсії не було взаїмної помочі, то она ніяк не могла-би існувати, а вся комерсія має між собою взаїмне відношенє т. є. що один м міняє свій товар з другим і стараєть ся точно міняти, щоби дістати взаїмно другі товари. Як тепер гнилі товари так міняють ся в суспільстві нагробленя чужої праці, то що ми можемо доперва сказати о тім громадянськїм житю, де не буде системи присвоюваня кому небудь чужої праці?

Другий поражаючий факт, дуже характерний для сучасного житя, що гарно-річивий в тім-же напрямі. То— зростаючою областю підприємств, основаних на приватнім почині, і мимо єго ще розвитку свобідних союзів, для все-можливих цілий (ми остановимо ся на тім більше свобіднім соглашеню); тут досить буде сказати, що для сего факти так много- численні і такі прості, що самою справедливою фразою другої половини нашого віку треба признати розвитє вільних союзів, хотяй соціялістичні і політичні писателі не завважили їх і находять лутшим розхвалювати ролю правительства в будучности.

Ті свобідні до безконечности ріжнородні організації представляють собою сильне природне явище; они ростуть так само організуючи ся так легко і становлять такі немінучі результати, до якої приходить потрібність розвиненого чоловіка: і на кінець, они так легко і вигідно замінюють правительственне вмішанє, що ми непримінно повинні признати в них явище, котрого значіне в громадськїм житю немінучо повинно

рости з кождим роком.

Если такі вільні союзи еше не поширили ся на всі громадські і житєві явленя, то се зависить тільки від того, що они здибають поки що непоборимі утрудненя в бідности робітників діленя сучасного суспільства на класи в приватні власности — а особливо — в державі. Знищїть ті утрудненя і ви побачите, що они скоро вкриють все поле діяльности розвинених людей.

Історія послїдних пятьдесять лїт служить також живим доказом того, що ніяке котсптуційне правительство неспосїбне винувити тих функцій, котрі держава захопила в свої руки.

І на девятнайцятє столїте будуть колись вказувати як на епоху упадку парламентаризму.

Се безсилє так очевидно для всіх, помилки парламентаризму і природжені недостатки, так званого представительного правління, на стїльки падуть в очи, що ті не многі мислителі, котрі заняли ся критикою сеї форми правління (Дж. Ст. Милль, Лявердє), були лише виразителями загальнаго невдоволенія. Чи не лїпше було-би вибрати кількох людей і сказати їм: „Пишїть для нас закон, який відносить ся до всіх проявів нашого житя, хотяй ви самі нічого не знаєте про ті явища“? Люде вже зачинають в своїм розвою придивляти ся, що так зване „правління більшо-сти“; на ділі означає — віддати всі справи в руки тих не многих, котрих більшість у всякій пала-ті — т. є., в руки „болотним жабам“; як їх називали в французькій революції або людей котрі не мають ніякого определеного світогляду, а чіпають ся то за „праву“, то за „ліву“ партію, дивлячи ся туди звідки вітер віє, з кого можна біль-

ше урвати.

Конституційне правління, конечно було кроком вперед проти неограниченого правління фєвдальних партій, але людство не може закиснути в тїм; оно шукає вже нових виходів — і находить їх. Все-світні почтові союзи, залізно-дорожні асоціації ріжнородні наукові товариства представляють собою приміри підприємств, основаних на свободних соглашениях, замінивши тим писані закони.

В теперішню хвилю, як які небудь групи порозкидані по цілій кулі земській, починають організувати ся з якою цілю, то они не вибирають інтернаціонального парламенту з „спосібними на яке мерське діло послами і не говорять їм дайте нам закони, а ми будемо вами правити“. Коли неможливо обговорити так як при помочі переписки, то они посилають на конгрес людей спеціально навчивших ся дане питанє, котрим говорять: „Постарайте ся порозуміти того то і того і вертайте до нас — не з готовими законами в кшені — бо они нам не потрібні — а з проєктом соглашения, котрий ми можемо прийняти або не прийняти“.

Так роблять між прочими вже пів року англійські робочі союзи. Они нічого не привозять з своїх зїздів, крім придложень (пропоновань), котрі розбирають ся, кождим союзом на місці і або приймають або відкидають.

Точно також поступають великі промислові компанії, вчені товариства і все-можливі союзи покриваючі цілою сітію Європу і Злучені Держави. Так-же само буде поступати і суспільство, освободивши ся від державної власти. Щоби ві-

добрати землю, фабрики і заводи в тих, хто ними володіє тепер, парламент оказуєть ся совершенно неможливий. Доки суспільство було основане на кріпостнім праві, оно могло мирити ся з неограниченою монархією; а коли основало ся на наємній праці і експльоатації мас капіталістами, оно найшло ліпший опір в експльоатації в парламентаризмі. Але суспільство свобідне, взявши в свої руки все наслідіє, — землю, фабрики, капітали — повинно шукати нового ліпшого життя — організації основаної на свобіднім союзі і вільній федерації.

Кождому економічному фразесу відповідає в історії свій політичний фазіє; неможливо зруйнувати теперішню форму приватної власности, не вводячи разом з тим нового устрою політичного життя.

П. А. Кропоткін.

На складі „Вільна Праця“ можна набути слідуєчі книжки:

Лямбро	—	О походженю нашого Бо-	(га 15 ц.
П. Бертоле		Новое евангеліє	15 ц.
П. Кропоткін,	Лад		3 ц.
Елізе Реклю,	Анархія		5 ц.
П. Кропоткін,	Анархістичний кому-		(нізм 5 ц.

„Вільна Праця“.

Услівя предплати в З. Д.

·На 1 рік — 1 доляр.

На 6 місяців — 50 цен.

В Канаді:

На рік \$1.25 На піврік 65 цен.

Оказове число безплатно.

Приготовляеть ся до друку Маніфест
Анархістів Комуністів, Новомірського,

Wilna Pratzia

133 E. 15 Str. New York, N. Y.